

‘નિયમસાર’ ૩૦૧ પાનું છે આમાં. બધામાં એ છે?

‘શ્રી માર્ગપ્રકાશમાં પણ (બે શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-’ ત્યાંથી શરૂ છે.

बहिरात्मान्तरात्मेति स्यादन्यसमयो द्विधा।

बहिरात्मानयोर्देहकरणाद्युदितात्मधीः।।

શ્લોકાર્થ :- ‘અન્યસમય (અર્થાત્ પરમાત્મા સિવાયના જીવો) બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એમ બે પ્રકારે છે;...’ લ્યો! અહીં તો ચોથાથી બારમા સુધી અંતરાત્મા કહ્યા. પહેલે બહિરાત્મા, ચોથેથી બાર અંતરાત્મા, તેરમે (ગુણસ્થાને) પરમાત્મા. આહાહા..! ઓલી હમણા તકરાર છે ને? ‘રચણસાર’ની. ‘કૈલાશચંદ્રજી’એ કહ્યું કે ‘રચણસાર’ ‘કુંદકુંદાચાર્ય’નું નથી. ત્યારે એક બીજા ‘દેવેન્દ્ર’ કો’ક પંડિત છે. એમણે મોટો લેખ લખ્યો, એમનું જ કરેલું છે. ‘પ્રવચનસાર’ ને ‘સમયસાર’ ને એની સાથે મળે છે. આવા તકરારમાં આવી ગયા. મોટું પુસ્તક છે.

અહીં તો કહે છે, ‘અન્યસમય (અર્થાત્ પરમાત્મા સિવાયના જીવો) બહિરાત્મા અને

અંતરાત્મા...’ આહાહા...! ‘એમ બે પ્રકારે છે.’ અન્ય સમય એ બે પ્રકારે છે. એક બહિરાત્મા અને એક અંતરાત્માને અન્યસમયમાં નાખ્યા છે. પૂર્ણ દશા નથીને? જેમ ‘પંચાસ્તિકાય’માં જ્ઞાનચેતના કેવળીને લીધી છે. ‘પંચાસ્તિકાય’માં જ્ઞાનચેતના પાઠ છે. કેવળીને લીધી છે. અને આમ ચોથે ગુણસ્થાનથી જ્ઞાનચેતના હોય છે. ‘પંચાધ્યાયીકારે’ ત્યાં એમ લીધું છે. જ્ઞાનચેતના એટલે પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પનું ચેતનાથી લક્ષ ન કરતા અંતર ચૈતન્ય આનંદનો અનુભવ કરવો એ જ્ઞાનચેતના. એ જ્ઞાનચેતના ચોથેથી હોય છે. છતાં ‘સ્વામિકાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ મૂળ પાઠમાં જ્ઞાનચેતના કેવળીને કીધી છે. ‘પંડિતજી’!

જ્ઞાનચેતના ત્રણ પ્રકારની છે. કર્મચેતના, કર્મફળચેતના, જ્ઞાનચેતના. કર્મચેતના એટલે? રાગ અને દ્વેષ આદિ વિકલ્પને કરવું અને વેદવું એ કર્મચેતના. અને એનું ફળ હરખ-શોકનું વેદવું... આહાહા...! એ કર્મફળચેતના. અને જ્ઞાનચેતના, કર્મચેતના અને કર્મફળચેતનાથી જુદી. એક આત્માને જ જ્ઞાનમાં-લક્ષમાં લઈને વેદન કરવું એ જ્ઞાનચેતના. ચોથે અંશે શરૂ થાય છે. તેરમે પૂરી (થાય છે) તેથી ભગવાને તેરમાં જ વાત લીધી છે. ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ તેરમે લીધું છે. પણ જ્ઞાનચેતના ચોથેથી હોય છે. અહીં અન્યસમય બારમા સુધી ગણ્યો છે. સમજાય છે કાંઈ?

‘અન્યસમય (અર્થાત્ પરમાત્મા સિવાયના જીવો)...’ તેરમે ગુણસ્થાને જે કેવળી પરમાત્મા (છે) એના સિવાય બહિરાત્મા જે રાગ અને શરીરને પોતાનું માને. બહિરૂ. અંતરમાં ચીજ નથી અને બહિરૂ ચીજને (પોતાની) માને એ બહિરૂઆત્મા. જે આત્મા છે એ તો આનંદકંદ પ્રભુ છે. જ્ઞાનનો આનંદસાગર છે. અતીન્દ્રિય શાંતિનો પિંડ છે. એમાં એને એનું વેદન (થાય) એને જ્ઞાનચેતના કહેવામાં આવી છે. પણ માણસ પાઠને પકડીને ત્યાં રહે. ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ જ્ઞાનચેતના તેરમે લીધી છે. એ પૂર્ણ લીધી છે. અને નીચે ચોથે ગુણસ્થાનથી જ્ઞાનચેતના શરૂ થાય છે. જ્ઞાનચેતના એટલે આત્માના આનંદનો સ્વાદ. જે અનાદિથી નિગોદના જીવથી દ્રવ્યલિંગી દિગંબર સાધુ થઈને નવમી ઐવેયકે ગયો પણ વેદન રાગનું હતું. રાગનું વેદન. તેથી એ બહિરૂઆત્મા છે. આહાહા...! કેમકે એ રાગ સ્વરૂપમાં નથી. નિજ સ્વરૂપમાં રાગનો વિકલ્પ નથી. તેથી એ રાગને વેદે અને પોતાનો માને એ બહિરાત્મા (છે). એટલે આત્મામાં નથી એ બાહ્યની ચીજને પોતાની માને એ બહિરાત્મા. આહાહા...! આ શરીર ને વાણી ને મન ને કર્મ ને આ બાયડી, છોકરા, કુટુંબ એ બધા મારા માને. જે પર ચીજ છે એ પોતાની ત્રણકાળમાં નથી. એમાં પોતાની માને એ બહિરૂ. આત્મામાં નથી એવી બાહ્ય ચીજને પોતાની માને એ બહિરાત્મા. અને આત્મામાં જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ છે, પુણ્ય-પાપના રાગ અને એના ફળ આદિ નથી, તેને વેદે એ જ્ઞાનચેતના. આહાહા...!

અહીંયાં જ્ઞાનચેતના ચોથેથી બારમા સુધી ગણી છે. છે ‘માર્ગ પ્રકાશ’ (શાસ્ત્રનો આધાર). ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ ‘પંચાસ્તિકાય’માં પાઠ કહ્યો કે જ્ઞાનચેતના તેરમે હોય. પણ એથી કરીને ચોથે

જ્ઞાનચેતના ન હોય અને એકલી કર્મચેતના હોય એમ નહિ. ચોથે સમક્રિતથી જ્ઞાનચેતના હોય, કર્મચેતના પણ હોય, કર્મફળચેતના ત્રણેય હોય. બેને એ જાણે, વેદે છતાં એ મારી ચીજ નથી. આહાહા..! દયા, દાનનો રાગ આવે પણ જ્ઞાની એ મારું સ્વરૂપ છે એમ એ ધર્મી માનતો નથી. તેથી તેને અંતરાત્મા કહ્યો. અંતર આત્મામાં જે નથી. ભલે નિર્મળતા પૂર્ણ નથી પણ આત્મામાં નથી એ ચીજને બાદ કરી અને એકલો આત્મા, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર, શુદ્ધતાના અનંતગુણથી ભરેલો... આહાહા..! એવા આત્માને માને ત્યારે સમક્રિતની શરૂઆત થાય. ધર્મનું પહેલું પગથિયું ત્યાંથી શરૂ થાય. આહાહા..! અને જ્યાં સુધી દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, કામ, ક્રોધના પરિણામ એ મારા છે અને હું એનો છું (એમ માને) ત્યાં સુધી બહિરાત્મા છે. કેમકે એ વસ્તુમાં નથી. અને પૂર્ણ જ્યાં રાગ-દ્વેષ નાશ થઈ ગયા અને એકલી જ્ઞાનચેતના પૂર્ણ પ્રગટી એ પરમાત્મા. આહાહા..! સમજાય છે?

‘અન્યસમય...’ અન્યસમય એટલે? પરમાત્મા સિવાય (બધા) અન્યસમય. કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા... ‘રયણસાર’માં એ આવે છે. આ શ્લોક. પાનું-૧૧૫, ગાથા-૧૪૫. ‘રયણસાર’. અંતરાત્મા બારમા સુધી ગણ્યો છે. તેરથી પરમાત્મા ગણ્યા. અન્યસમય, પરમાત્મા સિવાય અન્યસમય ગણ્યો છે. એમ અહીં પણ કહે (છે), અન્યસમય. આત્માનું વેદન છે અને ભેગું રાગ અને દ્વેષનું વેદન છે તેને અહીંયાં અંતરાત્મા અન્યસમય કહેવામાં આવે છે. અંતરાત્મા અન્યસમય. રાગ ને પુણ્ય મારા એ માનનારો-વેદનારો અન્યસમય બહિરાત્મા છે. અને રાગ-દ્વેષ બિલકુલ નથી અને એકલા આનંદનો પૂર્ણ અનુભવ છે એ સ્વસમય પરમાત્મા છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

દયાનો ભાવ, પરજીવની દયાનો ભાવ એ મારો છે (એમ માને છે) ત્યાં સુધી એ બહિરાત્મા છે. કેમકે એ ભાવ સ્વરૂપમાં નથી. આહાહા..! પંચમહાવ્રતના પરિણામ એ બહિર છે. એ અંતર આત્મામાં નથી. તેથી અંતરાત્મા પંચમહાવ્રતના પરિણામને પોતાના માનતો નથી. છતાં થાય છે. તેથી જ્ઞાનીને કર્મચેતના પણ છે અને કર્મફળચેતના પણ છે. આહાહા..! અહીં અન્યસમય એટલે પરમાત્મા સિવાય અન્યસમય લીધો છે. સમજાય છે કાંઈ? સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ કેવળજ્ઞાની જિનેશ્વરદેવ એને અહીંયાં સ્વસમયમાં નાખ્યા છે. બાકીનાને અન્યસમયમાં નાખ્યા છે. પહેલેથી બાર સુધી અન્યસમય. પહેલે બહિરાત્મા છે. પણ ચોથેથી બારમા ગુણસ્થાન સુધી અન્યસમય છે. આહાહા..!

‘(પરમાત્મા સિવાયના જીવો) બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા બે પ્રકારે છે; તેમાં બહિરાત્મા દેહ-ઇન્દ્રિય વગેરેમાં આત્મબુદ્ધિ...’ આહાહા..! મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની (એને) જૈનપણની ખબર નથી. જૈન કોને કહેવા? એ દેહ ને ઇન્દ્રિય અને પુણ્ય અને દયા-દાનના ભાવ એ મારા માને તે જૈન નથી. આહાહા..! એ બહિરાત્મા અન્ય છે. આહાહા..! આકરું ભારે.

મુમુક્ષુ :- તો જૈનોની સંખ્યા બહુ ઓછી થઈ જાય.

ઉત્તર :- સંખ્યા ભલે એક જ હોય. સત્યને સંખ્યાની જરૂર નથી. સત્યને સત્યની જરૂર છે. સત્યને સંખ્યાની જરૂર નથી. તોપણ સત્ય તો અસંખ્ય પડ્યા છે. તિર્યચો સમકિતી. આહાહા..!

અન્યસમય. બારમા ગુણસ્થાન સુધી અન્યસમય કહ્યા. તેરમે ગુણસ્થાને સ્વસમય કહ્યા અહીંયાં. અને બીજે ઠેકાણે ચોથે ગુણસ્થાનથી સ્વસમય લીધો. ‘સમયસાર’ની શરૂઆત કરતાં બીજી ગાથામાં ભગવાન ‘કુંદકુંદાર્યો’ ‘પોગલકમ્પપદેસદ્વિદં ચ તં જાણ પરસમયં’ જે કોઈ રાગ અને દ્વેષમાં રહે છે તે પરસમય છે. એ તદ્દન મિથ્યાદષ્ટિ છે. બીજી ગાથા. ‘જીવો ચરિત્તદંસણનાણઠિદો’ ત્રણને ભેગા લીધા છે એટલે કેટલાક એમ કહે છે કે આ બધું સાતમા ગુણસ્થાન માટે છે. તો પછી આ ‘અષ્ટપાહુડ’માં સમકિત પાહુડ, ‘સમયસાર’માં ૧૪મી ગાથા એ બધી સમકિતની છે. સમજાણું કાંઈ? ઘણી ચર્ચા ચાલે છે. આહાહા..!

અહીં તો અન્યસમય (એને કહ્યા કે) જ્યાં સુધી રાગનો અંશ પણ પોતામાં માનતો નથી પણ છે. માને છે એ બહિરાત્મા છે. પોતાનો માનતો નથી તે અંતરાત્મા છે. અને ત્યાં સુધી હજી અન્યસમયમાં છે. આહાહા..! અને રાગરહિત દશા, કેવળજ્ઞાન પરમાત્માની દશા એ મોક્ષદશા છે. એ પરમાત્મા જ્ઞાનચેતના છે. આ વાત આટલી બધી લાંબી છે. અંતરાત્મા બે પ્રકારે છે. શું કીધું? અન્યસમયના બે અર્થ લીધા. એક બહિરાત્મા પણ અન્યસમય અને એક અંતરાત્મા પણ અન્યસમય. પણ બહિરાત્મા રાગને પોતાનો માને છે, સમકિતી પોતાનો માનતો નથી છતાં રાગ ટળ્યો નથી તેથી એને અન્યસમયમાં નાખ્યા છે. આહાહા..! હવે આવું બધું. ઓલી તો દયા પાળો, વ્રત કરો, ભક્તિ કરો, ચોવિહાર કરો (એટલે) ધર્મ થઈ ગયો. ધૂળમાં પણ ધર્મ નથી. એવું અનંતવાર કર્યું છે, ભાઈ! ચૈતન્ય અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પૂર્ણાનંદની શાંતિથી ભરેલો, એનું વેદન અને શ્રદ્ધા-જ્ઞાન થયા વિના ધર્મની પહેલી સીઠી-શરૂઆત પણ થાય નહિ. ગમે તેટલી ક્રિયા કરે વ્રત ને તપ ને ભક્તિ-પૂજા (કરે) પણ એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..!

અન્યસમયના બે પ્રકાર : બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા. એને અહીં અન્યસમયમાં નાખ્યા. આહાહા..! અને ‘તેમાં બહિરાત્મા દેહ-ઇન્દ્રિય વગેરેમાં આત્મબુદ્ધિવાળો હોય છે.’ આહાહા..! દેહ, મન, ઇન્દ્રિય જે નજીક છે એ મારા છે. ઇન્દ્રિયથી હું જાણું છું, મનથી હું જાણું છું. એ પરને જાણનારો પોતાને માને એ બહિરાત્મા છે, મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..! આવી વાત છે. ‘બહિરાત્મા દેહ-ઇન્દ્રિય વગેરેમાં આત્મબુદ્ધિવાળો હોય છે.’ અંતરાત્મા એવો હોતો નથી અને પરમાત્મા તો રાગ રહિત છે.

બીજો શ્લોક.

“જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટભેદાદવિરતઃ સુદ્ધક્ ।
પ્રથમઃ ક્ષીણમોહોન્ત્યો મધ્યમો મધ્યમસ્તયોઃ ॥”

અંતરાત્મા, ધર્માત્મા, ધર્મની શરૂઆતવાળો એમ કહીએ, ધર્મની શરૂઆતવાળો. ભગવાન ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ જિનેશ્વરદેવની વાણીમાં, મુખારવિદમાંથી નીકળેલી, એ વાણી આ છે. એ એમ કહે છે કે ‘અંતરાત્માના જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એવા (ત્રણ) ભેદો છે;...’ અંતરાત્મા એટલે ચોથે ગુણસ્થાનથી બારમા ગુણસ્થાન સુધી. એના ત્રણ ભેદ છે : જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ. આહાહા..!

‘અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ તે પહેલો (જઘન્ય) અંતરાત્મા છે,...’ અંતરાત્મા છે ને પણ? આહાહા..! અવિરત ભલે વિરતી નથી. ચારિત્રનું આચરણ નથી. રાજ અને પાટ, કુટુંબમાં પડ્યો દેખાય છતાં અંતરમાં તે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ અંતરાત્મા છે. આહાહા..! ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ આત્મામાં લીન થઈ શકે છે. કોઈ એમ કહે કે મુનિને માટે લીનતા હોય છે. ‘યોગીન્દ્રદેવ’માં આવ્યું ને? ભાઈ! ‘યોગીન્દ્રદેવ’માં ૬૫ ગાથા અને ૧૮ બેમાં. ‘ગૃહકામ કરતાં છતાં જે આતમરસ લીન.’ સજ્ઞાય થઈ ને કાલે? ‘યોગસાર’. એમાં આવ્યું છે એ. ‘ગૃહકામ કરતા છતાં અંતર આત્મ રસલીન.’ આહાહા..! એ કામમાં ભલે દેખાય પણ અંદરમાં એ કામથી જુદો છે. નાળિયેરમાં જેમ ગોટો જુદો છે એમ ચૈતન્ય ભગવાન... આહાહા..! દેહદેવળના પરમાણુ આ માટી-ધૂળ છે, એ માટીથી તદ્દન જુદો છે. આહાહા..! એને ને એને કાંઈ આદર નથી. સમજાય છે કાંઈ?

અંતરાત્મા. ચૈતન્યસ્વરૂપ અનાકુળ આનંદનો કંદ અને રસકંદ આત્મા છે. એમાં એને પુણ્ય-પાપ થાય પણ એને પોતાના માને નહિ. અસ્થિરતા થાય, છતાં પોતાના માનવાની શ્રદ્ધા અંતરમાં (નથી). તેથી ચોથે ગુણસ્થાને જઘન્ય અંતરાત્મા જ્ઞાની કહેવામાં આવ્યો છે. ‘સમયસાર’ના અર્થમાં આવે છે (કે) જ્ઞાની કોને કહેવો? ત્રણ પ્રકાર આવે છે ને? આમ બધા જ્ઞાની જ છે. કેમકે જ્ઞાનસ્વરૂપ છે ને! બધા ભગવાન છે. બધા આત્માઓ ભગવાન છે. અંદર પૂર્ણાનંદ ને જ્ઞાન ભરેલું છે, ભગવાન છે. એમ જોઈએ તો આત્માને ભગવાન કહ્યો. આહાહા..! પણ એમાં રાગ-દ્વેષને, પુણ્ય-પાપ તત્ત્વને એ પોતામાં જો ખતવે તો એ બહિરાત્મા છે અને તે જ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા છતાં, વસ્તુમાં લીન રહેવા છતાં... છે ને એ? કાલે સજ્ઞાય આવી છે ને? સજ્ઞાય-સ્વાધ્યાય. ‘ગૃહકામ કરતા છતાં જે આતમરસ લીન.’

મુમુક્ષુ :- હેયાહેયનું જ્ઞાન.

ઉત્તર :- હા. આહાહા..! ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડ્યો હોય. છ ખંડનું રાજ ચક્રવર્તીનું. છન્નું હજારી સ્ત્રી, છન્નું કરોડ પાયદળ, છન્નું કરોડ પાયદળ! છન્નું કરોડ ગામ. છતાં એ અંતરાત્મા છે. આહાહા..! એ ચીજને પોતાની માનતો નથી. આહાહા..! નજર કરે છે, જાણપણું કરે છે. આહાહા..! જેમ માતા-જનેતા સ્નાન કરતી હોય અને નગ્ન દેખાય, નજર પડે પણ એમાં મારી મા છે એ ખસતું નથી. એ તો મારી જનેતા છે. દેખાય નજરે જોવે તો નજર

ત્યાં ઠરે નહિ. આમ નજર પડી ગઈ, ન્હાતા હોય અને ખાટલા આડા ન્હાયને? પછી ઊભા થઈને માતા કપડા પહેરતા હોય. છતાં, દેખાય છતાં માતા છે એ વાત ખસતી નથી. એમ રાગ-દ્વેષ રહ્યા છતાં મારી ચીજ એ નથી, એ વાત જ્ઞાનીને ખસતી નથી. આહાહા..!

‘ક્ષીણમોહ તે છેલ્લો (ઉત્કૃષ્ટ) અંતરાત્મા છે...’ બારમે ગુણસ્થાને. એ તો છેલ્લી સ્થિતિ. કેવળ લેવાની તૈયારી. ‘અને તે બેની મધ્યમાં રહેલો તે મધ્યમ અંતરાત્મા છે.’ પાંચમેથી તે અગિયાર અંતરાત્મા. આહાહા..! પણ છે બધા આત્માના ભાનવાળા. અંતરાત્મા અને પરમાત્મા બેય. ભલે અંતરાત્માને અન્યસમય કહ્યો. અન્યસમય કહ્યો ને? અન્યસમય કહેવા છતાં એ અન્યસમયની ચીજ જે રાગની છે એને પોતાનો માનતો નથી. ફક્ત એને રાગ છે તેથી અન્યસમયમાં નાખ્યા. શેનો અર્થ થયો ઈ? આહાહા..! ઓલામાં નાખ્યું ને પહેલું અન્યસમય? પહેલા શ્લોકમાં. અન્યસમય. આહાહા..! એ રાગમાં રહ્યા છતાં, અન્યસમય હોવા છતાં ઈ છે અંતરાત્મા. આહાહા..! અને ત્યાગી થયો દ્રવ્યલિંગી મુનિ, હજારો રાણીને છોડીને, છતાં અંતરના રાગના ભાવના પડખે ચડી ગયેલો છે. ભગવાનને પડખે છૂટી ગયો છે. પરમાત્મા પોતે છે. પરમાત્મા ભગવાન પોતે છે. આહાહા..!

બધા આત્માઓ ભગવાન છે અને બધા આત્માઓ ભગવાન થઈ શકે છે. આહાહા..! એમ નહિ કે આ કસાયખાનાનો આત્મા છે માટે કોઈ દિ’ છૂટશે જ નહિ. એવું કાંઈ નથી. એ બીજે ભલે, અરે..! એ ભલે છૂટી જાય. આહાહા..! અંદર વસ્તુ પડી છે મહાપ્રભુ, ચૈતન્યગંજ પડ્યો છે. મોટો દરિયો-જ્ઞાનનો મોટો દરિયો, આનંદનો દરિયો, શાંતિનો સાગર, એને જ્યાં પોતાનો જાણ્યો એમાં રાગના કણને પોતાનો કેમ માને? આહાહા..! એવી ચીજને જ્યાં માને એ રાગના કણને કેમ પોતાનો માને? એથી એને રાગ છે એથી અન્યસમય કહ્યો ખરો, પણ એ છે અંતરાત્મા. આહાહા..! જઘન્ય અંતરાત્મા, ક્ષીણમોહ છેલ્લો અને ‘બેની મધ્યમાં રહેલો તે મધ્યમ અંતરાત્મા છે.’ પાંચમેથી અગિયાર સુધી. આહાહા..! ઘણાને આચરણનું જોર બતાવવું છે ને એને એમ કે મુનિની જ આમાં વ્યાખ્યા છે. સમકિત ચોથે થાય એની નહિ. બધી મુનિની જ વ્યાખ્યા છે, એમ કહે છે. આહાહા..!

અહીં તો ‘શ્રેણિક’ રાજા જેવાને હજારો રાણી હતી, હજારો રાજા ચામર ઢાળતા, ક્ષાયિક સમકિતી હતા. પણ પ્રથમ બૌદ્ધને માનનાર હતો. એમાંથી મુનિ પાસે સમકિત પામ્યો. ૩૩ સાગરની નરકની સ્થિતિ બાંધી હતી. એ તોડી નાખીને ચોર્યાશી હજાર વર્ષની રહી ગઈ. અને છે અંતરાત્મા. અત્યારે અંતરાત્મા છે. પહેલી નરકમાં છે. આહાહા..! સમકિતીને પણ પહેલી નરકમાં જવું પડ્યું. આયુષ્ય બંધાઈ ગયેલું, જે લાડુ બંધાણો એમાંથી ઘી કાઢીને પછી નવી પૂરી ન થાય. લાડવો બંધાણો એમાંથી લોટ કાઢીને રોટલી નવી ન થાય. એ તો લાડવો ખાધે છૂટકો. એ લાડવાને ભલે જરી થોડા દિ’ સૂકવે તોપણ એમાંથી... શું કહેવાય? ઘઉંનો લોટ. ઘઉંનો લોટ છે ને એમાં? એ કાઢી શકે અને નવી પૂરી ન થઈ શકે. એમ આત્મામાં

દર્શનની પ્રતીત થયા પહેલા નરકનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું છતાં પણ અંદરમાંથી એ છોડીને વસ્તુને પામી શકે છે. આહાહા..!

એક જણ પૂછતા હતા, મહારાજ! મને આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હશે? મારા પરિણામ બરાબર સુધરતા નથી. એમ પૂછ્યું હતું. ભાઈ! ‘મોહનભાઈ’એ. ‘મોહનલાલ કાળિદાસ’. ‘રાજકોટ’ સાથે રહેતા ને પહેલા? છેલ્લા વખતે સાથે હતા. તો એકવાર પૂછ્યું, મહારાજ! આ પરિણામ કેમ સુધરતા નથી? દક્ષિણ દેશમાં બધાને... શું ભાષા છે ને? સ્વામી... સ્વામી કહે. ‘યશપાલજી’! દક્ષિણ દેશમાં બધાને સ્વામી કહે. એવો રિવાજ છે. ભલે બાળક હોય એને પૂછવું હોય તો એય..! સ્વામી! એય..! સ્વામી! એમ પૂછે.

મુમુક્ષુ :- ‘કર્ણાટક’માં એમ કહે.

ઉત્તર :- છે ને. બધું જોયું છે ને ત્યાં. સ્વામી કહે. આહાહા..! નાનો બાળક ઊભો હોય એને રસ્તો પૂછવો હોય, એય..! સ્વામી! ભાઈ! આ ક્યાં રસ્તો આવ્યો? પણ એ સ્વામી તો અજ્ઞાની ભલે હોય. આહાહા..!

અહીં કહે છે, અંતરાત્મા પહેલેથી તે ચૌદ સુધીમાં ત્રણ ગુણસ્થાનમાં તો બહિરાત્મા ગણ્યો. ચોથેથી સમકિત અંતરાત્મા ગણ્યો. જઘન્ય. બારમામાં ઉત્કૃષ્ટ અને એ સિવાય મધ્યમ.

શ્લોક-૨૫૮

(મંદાક્રાંતા)

યોગી નિત્યં સહજપરમાવશ્યકર્મપ્રયુક્તઃ

સંસારોત્થપ્રબલસુખદુઃખાટવીદૂરવર્તી ।

તસ્માત્સોડયં ભવતિ નિતરામન્તરાત્માત્મનિષ્ઠઃ

સ્વાત્મભ્રષ્ટો ભવતિ બહિરાત્મા બહિસ્તત્ત્વનિષ્ઠઃ ॥૨૫૮॥

[શ્લોકાર્થ :-] યોગી સદા સહજ પરમ આવશ્યક કર્મથી યુક્ત રહેતો થકો સંસારજનિત પ્રબળ સુખદુઃખરૂપી અટવીથી દૂરવર્તી હોય છે તેથી તે યોગી અત્યંત આત્મનિષ્ઠ અંતરાત્મા છે; જે સ્વાત્માથી ભ્રષ્ટ હોય તે બહિ:તત્ત્વનિષ્ઠ (બાહ્ય તત્ત્વમાં લીન) બહિરાત્મા છે. ૨૫૮.

શ્લોક-૨૫૮ ઉપર પ્રવચન

૨૫૮ શ્લોક.

યોગી નિત્યં સહજપરમાવશ્યકર્મપ્રયુક્તઃ
સંસારોત્થપ્રબલસુખદુઃખાટવીદૂરવર્તી ।
તસ્માત્સોડયં ભવતિ નિતરામન્તરાત્માત્મનિષ્ઠઃ
સ્વાત્મભ્રષ્ટો ભવતિ બહિરાત્મા બહિસ્તત્ત્વનિષ્ઠઃ ॥૨૫૮॥

શ્લોકાર્થ :- ‘યોગી...’ એટલે આત્મામાં જેનું જોડાણ છે. આહાહા...! ભગવાન આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એમાં જેનું જોડાણ છે. યોગ-જોડાણ. આહાહા...! એ અંતરાત્મા છે. એ ‘સદા સહજ પરમ આવશ્યક કર્મથી યુક્ત રહેતો થકો...’ એ સદાય પોતાના જ્ઞાન-દર્શન-આનંદને પોતાના માનતો થકો, અનુભવતો થકો. સદા-જ્યારથી સમ્યગ્દર્શન થયું ત્યારથી સદાય આત્માને વેદે છે. આહાહા...!

કેટલાકને એમ છે ને કે જ્ઞાન થયા પછી એકલું સુખનું જ વેદન હોય. એમ નથી. સુખનું પણ વેદન હોય અને દુઃખનું પણ હોય. છતાં એ દુઃખને પોતાનું માનતો નથી. વેદન હોય. આહાહા...! વેદન એટલે? રાગ થયો તે કાંઈ વેદ્યા વિના થાય? અને કર્મનું બંધન થાય એ વેદ્યા વિના બંધન થઈ જાય? ચોથે-પાંચમે-છઠ્ઠે પણ કર્મ બંધાય છે. એટલે રાગ છે, વેદન છે માટે બંધાય છે. છતાં તેને પોતાના જાણતો નથી. એ અહીં કહે છે.

‘યોગી સદા...’ સદા. ધર્માત્મા તો સદાય... આહાહા...! ‘સહજ પરમ આવશ્યક કર્મથી યુક્ત રહેતો થકો...’ સ્વાભાવિક પરમ આવશ્યક-જરૂરની અંતરની ક્રિયા, આત્મામાં લીનતારૂપી ક્રિયા, એ રૂપી કર્મ એટલે કાર્ય, એનાથી યુક્ત રહેતો થકો. આહાહા...! ‘સંસારજનિત...’ આહાહા...! ભાષા જુઓ! ‘સંસારજનિત પ્રબળ સુખદુઃખરૂપી અટવીથી...’ સમક્રિતીને પ્રબળ સુખ-દુઃખની કલ્પના આવે છતાં, એ સંસારજનિત હોવા છતાં તેનાથી ‘દૂરવર્તી હોય છે...’ છે? આવે છે, ભાન છે છતાં દૂરવર્તી છે. આહાહા...!

લોકોને બેસવું એવું કઠણ પડે કારણ કે એને અભ્યાસ ન મળે. બહારનો અભ્યાસ આખો દિ’. અંતર કોણ છે? એની ચીજ વિના દેહ ચાલ્યો જશે. આહાહા...! આ આત્મા કાંઈ ચાલ્યો નહિ જાય. ચાલ્યો નહિ જાય એટલે નાશ નહિ થાય. ચાલ્યો જશે અહીંથી છૂટશે એટલે. પણ ક્યાંક પાછો રસ્તામાં ક્યાંક ભવ તો કરશે ને? ભવ કરશે એમાં કઈ જાતનો ભવ કરશે? એના ભાન વિનાના જીવને સંસારમાં રખડવાનો ભવ કરશે. નરક ને નિગોદ, વાઘ અને સિંહ... આહાહા...! કૂકડા ને મીંદડા, એના અવતાર થાય, ભાઈ! આહાહા...!

અહીં કહે છે, ધર્મીજીવ ‘સદા (સ્વાભાવિક) સહજ પરમ આવશ્યક કર્મથી યુક્ત રહેતો

થકો સંસારજનિત પ્રબળ...' ભાષા દેખો! કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલો એમ ભાષા નથી. શું કીધું? સમક્રિતીને કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલા રાગ-દ્વેષો નથી. તેમ એણે ઉત્પન્ન કર્યા એવો પણ શબ્દ નથી. આહાહા...! શું કીધું? આત્મજ્ઞાની ધર્મીજીવને પહેલા જ ધર્મની શરૂઆતમાં પહેલે પગથિયે, એને 'સંસારજનિત પ્રબળ...' ગજબ કર્યો છે ને! આહાહા...! પોતાથી ઉત્પન્ન કર્યું નથી. સંસાર છે એટલો. એનાથી ઉત્પન્ન થાય છે. છતાં તેનાથી દૂર વર્તે છે. ધર્મી તેનાથી દૂર વર્તે છે. આહાહા...! થાય છતાં દૂરવર્તી, અને રાગ-દ્વેષ ન કરે છતાં અંતરના ઊંડાણમાં રાગની એકતાબુદ્ધિ હોય... આહાહા...! એ તો રાગના સમીપમાં વર્તે છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે કે 'યોગી સદા સહજ પરમ આવશ્યક (જરૂરની ક્રિયા) કર્મથી યુક્ત (સહજ) રહેતો થકો સંસારજનિત પ્રબળ...' આહાહા...! ગજબ ભાષા કરી છે. આહાહા...! 'સંસારોત્થ' છે ને? બીજું પદ. 'સંસારોત્થ' આહાહા...! સંસાર કોને કહીએ એમ સમજાવ્યું છે. સંસાર એ બાયડી-છોકરા-કુટુંબ નહિ. વેપાર, ધંધો, સ્ત્રી, કુટુંબ એ સંસાર નહિ. આહાહા...! સંસારજનિત, પરિભ્રમણથી ઉત્પન્ન થવામાં સંસરણ, આત્માને છોડીને પર્યાયમાં સંસારજનિત વિકાર. આહાહા...! આત્મજનિત નહિ, પરજનિત નહિ. આહાહા...! એ સંસાર-સંસરણ ઇતિ સંસાર-સ્વરૂપમાંથી ખસી જવું એવી દશાને સંસાર કહે છે. એ 'સંસારજનિત પ્રબળ સુખદુઃખરૂપી અટવી...' મોટી અટવી-વન. એનાથી ધર્મી 'દૂરવર્તી હોય છે...' આહાહા...! ગજબ છે.

ખૂબી તો ઇ છે કે સંસારજનિત શબ્દ. આત્માને કર્મની નબળાઈથી થયો એ તો નહિ પણ પોતાથી થયો એ સંસારજનિત. સંસાર છે એ આત્માનો નથી. એ રાગ-પુણ્ય-પાપ એ સંસાર છે. એ આત્માનો નથી. આહાહા...! એટલે સંસારજનિત વિકારને ધર્મીજીવ પોતાના માનતો નથી. આહાહા...! એ રાગ ધર્મજનિત નથી. રાગ અને દ્વેષના વિકલ્પ ઊઠે એ ધર્મજનિત નથી, કર્મજનિત નથી. આહાહા...! આવી તો ભાષા ચોખ્ખી પડી છે. તોપણ વિકાર કર્મને લઈને થાય... કર્મને લઈને થાય (એમ કહે). શાસ્ત્રમાં પાઠ એવો આવે, કર્મના નિમિત્તે વિકાર થાય, નિમિત્તે વિકાર થાય એવો પાઠ આવે. નિમિત્તે થાય એનો અર્થ કે એ છે અને પોતાને પરલક્ષે થાય છે. આહાહા...!

આ શબ્દ જે મૂક્યો છે આચાર્યે, આ તો 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ' મુનિ છે. 'સંસારજનિત...' આહાહા...! પોતાનાથી ઉત્પન્ન થયેલો નહિ, કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલો નહિ. આહાહા...! એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ, એ સુખ-દુઃખની કલ્પનાના ભાવ, સમક્રિતીને સંસારજનિત છે. આત્મજનિત, સ્વભાવજનિત નથી. આહાહા...! તેમ કર્મજનિત તો છે જ નહિ. પરને લઈને વિકાર થાય એ તો છે જ નહિ. આહાહા...! ગજબ કામ કર્યું છે! સંસારજનિત. સંસાર કોઈ જુદી ચીજ હશે? જુદી છે. આત્મદ્રવ્યથી સંસાર-વિકૃત અવસ્થા જુદી છે. આહાહા...! એ જુદીમાં ઉત્પન્ન થતાં વિકાર... આહાહા...! એનાથી દૂરવર્તી છે. આહાહા...!

રાગ અને દ્વેષના વિકલ્પો, ઈચ્છા, અનેક જાતની ઈચ્છાની કલ્પનાઓ થાય. ચક્રવર્તી

સમક્રિતી હોય ને થાય. પણ એ સંસારજનિત છે, એ આત્મજનિત નહિ. તેમ કર્મે ઉત્પન્ન કરાવ્યા એમ પણ નહિ. આહાહા...! ગજબ અર્થ લખ્યા છે. સંસારજનિત વિકાર. સંસાર પોતે વિકાર છે. સંસાર સંસરણ ઇતિ સંસાર. સ્વભાવમાંથી ખસવું અને રાગદ્વેષમાં (આવવું) એ સંસાર છે. તો એ જ એમ કહ્યું. ધર્મીને લેવો છે ને? એટલે ધર્મી પોતે આનંદકંઠના સ્વરૂપમાં છે. તેથી જે વિકાર થાય છે એ સંસારજનિત છે. આહાહા...! પોતાના અપરાધજનિત છે એને સંસારજનિત કીધા છે. સમજાય છે કાંઈ? વાત તો બહુ જુદી છે. પોતાના પુરુષાર્થની નબળાઈથી થતાં ભાવ છે એ. છતાં એ ભાવ-સંસાર એ મારો નથી. સ્વરૂપમાંથી ખસી જવું એવું મારું સ્વરૂપ નથી. આહાહા...!

એથી સ્વરૂપમાં દષ્ટિ હોવાને લઈ, જ્ઞાનીને જે રાગાદિ દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય, સુખદુઃખના ભાવ થાય એ સંસારજનિત છે. આહાહા...! જ્ઞાની સંસારને પોતાનો માનતો નથી. પાછું સંસાર ક્યાં રહે છે એ પણ સિદ્ધ કર્યું. સંસાર જીવની વિકારી પર્યાય છે. સંસાર કોઈ બાયડી, છોકરા, કુટુંબ (નથી). બાયડી, છોકરા, કુટુંબ છોડ્યા માટે સંસાર છોડ્યો એમ નથી. કરોડોની પેદાશનો ધંધો છોડ્યો, દુકાન બંધ કરી દીધી (અને) ત્યાગી (થઈ ગયો). એ ત્યાગ નથી. આહાહા...! ગજબ છે ને? 'દેવીલાલજી'! સંસારજનિત. એ વળી ત્રીજી વાત. આત્મજનિત નહિ, કર્મજનિત નહિ. આહાહા...!

ધર્મી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને પ્રબળપણે ચૈતન્યના સ્વભાવનું ભાન ને અનુભવ અને વેદન હોવાથી એ સંસારજનિત જે કંઈ વિકૃત અવસ્થા છે... આહાહા...! એનાથી દૂર વર્તે છે. દૂર વર્તે છે. આહાહા...! આત્માએ કર્યો, પ્રબળપણે પર્યાયમાં વર્તે છે એમ ન લેતાં... આહાહા...! ભાષા તો જુઓ! નહિંતર ધર્મીને આત્માની પર્યાયમાં થાય નબળાઈના પરિણામ. એ તો સંસારજનિત વિકાર છે. સ્વભાવજનિત નથી, કર્મજનિત નથી. આહાહા...! કારણ કે બીજું દ્રવ્ય એને કરાવતું નથી અને સ્વભાવમાં રાગ થતો નથી. સ્વભાવમાં રાગ છે નહિ. એટલે પર્યાયમાં સંસારજનિત રાગ થાય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ આમાં?

પર્યાયમાં... આહાહા...! એનો જાણનાર દેખનાર રહે છે એથી તે વિકારને સંસારજનિત કહ્યો છે. સંસાર કોઈ બીજી ચીજ નથી. સ્વરૂપમાંથી ખસી જવું એટલે ઉત્પન્ન થાય પણ ખસી જવું એમ ન ગણતા, સ્વરૂપમાંથી ખસી ગયો છે એટલું સમક્રિતનું ભાન છે અને ખસી ગયો માટે રાગ-દ્વેષ થયો છે એટલું પણ નહિ. એ સંસારજનિત વિકાર છે. આહાહા...! કહો, 'દેવીલાલજી'! ગજબ કર્યો છે! આહાહા...! લોકો રાડ પાડે છે, કર્મજનિત રાગદ્વેષ થાય. કર્મને લઈને અમે રખડીએ છીએ. એ તદ્દન જૂઠી વાત છે. તેમ આત્માના સ્વભાવને લઈને અમે રખડીએ છીએ. એ પણ જૂઠી વાત છે. આહાહા...!

સ્વભાવ જાણ્યા છતાં વિકાર જે થાય છે... આહાહા...! ગજબ કામ! એ સંસારજનિત વિકાર (છે). ગજબ વાત! સંસાર કોઈ બીજી ચીજ છે? એટલે કહે છે, ત્રિકાળી જે આત્મા

મુક્તસ્વરૂપ છે... આહાહા...! એનું ભાન વર્તે છે. ભગવાનઆત્મા મુક્તસ્વરૂપ છે. ઝીણું પડે, પ્રભુ! પણ એ કરવું પડશે. આહાહા...! આઠ-આઠ વર્ષના છોકરાઓ દરકાર કરીને કેવળજ્ઞાન પામે છે. આહાહા...! ગજબ કર્યું છે. આહાહા...! સંસારજનિત, ભાષા કેવી!

મુમુક્ષુ :- ૭૫મી ગાથામાં તો કર્મજનિત કહ્યો.

ઉત્તર :- શેમાં?

મુમુક્ષુ :- ‘સમયસાર’ ૭૫ ગાથા.

ઉત્તર :- કેટલામી?

મુમુક્ષુ :- ૭૫-૭૫

ઉત્તર :- એ તો વળી જુદી જાત. ત્યાં તો સ્વભાવનું ભાન છે એથી એક જુદી ચીજ ગણી એને. એટલે એ તો કર્મ કર્તા છે ને વિકાર તેનું કાર્ય છે, સમક્રિતીને. અહીં તો સ્પષ્ટ કરી નાખ્યું. આહાહા...! એ વિકારની કમજોરીને લઈને વિકાર થયો એમ શબ્દ ન વાપરતા... આહાહા...! સંતોની વાણી, બાપુ! દિગંબર સંતોની વાણી... ઓહોહો...! ઊંડી, ગંભીરતાનો પાર ન મળે. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા રાગના વિકલ્પથી પાર નિર્વિકલ્પ ચીજ છે. એવી શ્રદ્ધા ને અનુભવ થયો છતાં કહે છે, સંસારજનિત રાગ-દ્રેષ થાય છે. એ સંસારજનિત છે. આહાહા...! કર્મથી નહિ. આહાહા...! પુરુષાર્થની નબળાઈ એમ ન કહેતાં સંસારજનિત વિકાર છે. આહાહા...! નહિંતર પોતાની નબળાઈથી થયેલો છે એમ ન કહેતા... આહાહા...! એ મારામાં છે જ નહિ એટલે પ્રશ્ન શું? કહે છે. નબળાઈથી થાય (એમ કહેતાં) એ મારામાં છે એમ આવ્યું. આ તો સંસારજનિત છે. આહાહા...! ગજબ કામ કર્યું છે!

‘સંસારજનિત,...’ સંસાર-સંસરણદશાથી ઉત્પન્ન થયેલો ‘પ્રબળ સુખદુઃખરૂપી અટવી...’ જોયું! આહાહા...! પ્રબળ. બે શબ્દ વાપર્યાં છે. આકરા ક્રોધ, માન, માયા થાય. આહાહા...! સંસારજનિત અને આકરા ક્રોધ, માન, માયા થાય. છે ને? આહાહા...! ‘પ્રબળ સુખદુઃખરૂપી અટવીથી...’ સુખદુઃખરૂપી વન. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- યોગીને તો સંજ્વલન કષાય હોય. અહીં પ્રબળ કેમ કહ્યો?

ઉત્તર :- એ પ્રબળ જ છે. કષાય વસ્તુ ક્યાં છે? વસ્તુમાં વિકલ્પ ઊઠે એ પ્રબળ છે. નિર્વિકલ્પ વસ્તુ છે. આહાહા...! આનંદનો સાગર છે. જ્યાં બાયડી-છોકરાનો તો સ્પર્શ પણ નથી. આહાહા...! મકાનનો અને આબરૂનો સ્પર્શ નથી. હંમેશા સાબુ વડે ન્હાય છે પણ એ કહે એને અડતો પણ નથી એ તો. આહાહા...! પાણી શરીરને અડતું નથી, શરીર નથી અડતું પાણીને. આહાહા...! ફક્ત જ્ઞાનીને સંસારજનિત જરી રાગ થાય છે, વિકાર થાય છે છતાં સમક્રિતી તેનાથી દૂર વર્તે છે. આહાહા...! જાણે કે કોઈ બીજી ચીજથી ઉત્પન્ન થયેલો હોય એમ. પોતાની ચીજથી નહિ, કર્મથી નહિ. કર્મથી વિકાર તો નહિ કારણ કે

(કર્મ) પરદ્રવ્ય છે. પણ એક સંસારજનિત અંદર... આહાહા...! પોતાની નબળાઈથી સમકિતીને પણ રાગ-દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા થાય. આહાહા...!

૧૪ ને ૧૦, ૨૪ પ્રકારનો પરિગ્રહ છે ને? ભાઈ! ૨૪ પ્રકારનો પરિગ્રહ. એમાં ૧૦ પ્રકારનો પરિગ્રહ બાહ્ય. ક્ષેત્ર, મકાન છે ને? સોનું, ચાંદી... આહાહા...! દાસ, દાસી, કપડા, વાસણ એ ૧૦ પ્રકારનો પરિગ્રહ બાહ્ય છે. સમજાણું કાઈ? પ્રભુએ ૨૪ પ્રકારનો પરિગ્રહ ગણ્યો છે. આ દસ થયા. ક્ષેત્ર ને મકાન. ક્ષેત્ર ખાલી અને મકાન ચણતર. સોનું ને ચાંદી, દાસ ને દાસી, વાસણ ને કપડા... આહાહા...! એ પરિગ્રહ છે. દાસ ને દાસી. દાસ અને દાસી એ બાહ્ય પરિગ્રહ છે. આહાહા...! સોનું ને ચાંદી એ પરિગ્રહ છે. પુણ્યને લઈને મળ્યા પણ છે પાપ પરિગ્રહ. આહાહા...! પુણ્યને લઈને પાંચ-પચ્ચીસ કરોડ રૂપિયા મળ્યા પણ એ પાપી છે. એ વસ્તુ પાપ છે. સંસારજનિત વિકાર છે. આહાહા...! એ વસ્તુથી પણ નહિ. એ બાહ્ય ચીજ મળી એનાથી પણ નહિ. આત્માથી તો નહિ પણ એનાથી પણ નહિ. ફક્ત પર્યાયમાં સંસારજનિત શબ્દ કહેવો. આહાહા...! સંસાર-પર્યાયમાં જરી સ્વભાવમાંથી ખસે છે. એનાથી ઉત્પન્ન થયેલા રાગ અને દ્વેષ. ઝીણું છે, પ્રભુ! આહાહા...! પ્રભુ! તારી મોટપનો પાર નથી. તારી મહત્તા... આહાહા...! મોટપ અને મહિમા... આહાહા...! તું કોઈ રંક નથી. તું તો ચૈતન્યરત્ન ભરેલો ભગવાન છે. કહે છે, એવું ભાન થયું પછી એનાથી વિરુદ્ધ જે કંઈ થાય એ સંસારજનિત ગણીને દૂરવર્તી વર્તે. મારાથી ઉત્પન્ન થયેલા છે માટે દૂર, એમ નહિ. આહાહા...! વાત સમજાય છે? છે? 'વિમળચંદ્રજી'! સંસારજનિત. આહા...! આ શું?

એક બાજુ કહે છે, કર્મથી થાય. શાસ્ત્રમાં પણ એમ આવે, સમકિતીને કર્મથી વિકાર થાય અને કર્મ વ્યાપક, વિકાર વ્યાપ્ય. વ્યાપ્ય એટલે અવસ્થા-કાર્ય. કર્તા-કર્મ. કાર્ય વિકાર. સમકિતીને પણ. આહાહા...! અહીં કહે છે કે સંસારજનિત કાર્યથી દૂરવર્તી છે. આહાહા...! ક્ષેત્રથી દૂરવર્તી નથી. ક્ષેત્ર તો એની પર્યાયમાં છે. પણ ખરું ક્ષેત્ર જુઓ તો વિકારનું ક્ષેત્ર એ પોતાનું નથી. આહા...! ઇ આવે છે કે નહિ? 'સંવર અધિકાર'માં. 'સંવર અધિકાર' 'સમયસાર'. વિકારનું ક્ષેત્ર જુદું છે. આહાહા...! આત્માના ક્ષેત્રથી વિકારનું ક્ષેત્ર જુદું છે. આહાહા...! એક સમયની પર્યાયમાં વિકાર ઉત્પન્ન થાય એ સ્વક્ષેત્રથી પરક્ષેત્ર જુદું છે. આહાહા...! ગજબ વાત છે. આવું તો કોઈ દિ' સાંભળ્યું નહિ હોય. એમ ને એમ દીધે રાખે. આહાહા...! આ તો મુનિ છે. છહે-સાતમે ગુણસ્થાને ઝુલે છે. કહે છે કે છઠ્ઠામાં પેલો વિકલ્પ જે ઉઠે છે એ સંસારજનિત છે. હું દૂરવર્તી છું. આહાહા...! એમ સમકિતી પણ.. આહાહા...! વિકારમાં વર્તતો નથી. એ સંસારજનિત છે, દૂરવર્તી છે. આહાહા...! એને અટવીથી દૂરવર્તી હોય છે.

'તેથી તે યોગી અત્યંત આત્મનિષ્ઠ અંતરાત્મા છે,...' એ તો અંતરાત્મામાં નિષ્ઠ છે, આત્મામાં નિષ્ઠ (છે). આહાહા...! ગજબ વાત છે. પ્રશ્ન કરવા હોય તો રાત્રે કરજો. આહાહા...!

‘આત્મનિષ્ઠ અંતરાત્મા છે,...’ વિકાર હોવા છતાં ધર્મી આત્મનિષ્ઠ છે, આત્મામાં સ્થિર છે. આહાહા..! જે આત્માથી ભ્રષ્ટ હોય, જે આત્માના જ્ઞાનાનંદથી ભ્રષ્ટ હોય તે બહિરતત્ત્વ નિષ્ઠ છે. એ બાહ્યતત્ત્વમાં સ્થિર છે, એ રાગમાં સ્થિર છે, પુણ્યમાં સ્થિર છે, પુણ્યના ફળમાં સ્થિર છે. એને અહીંયાં બાહ્યતત્ત્વ કહેવામાં આવ્યા છે, એને બહિરાત્મા કહેવામાં આવ્યો છે. વિશેષ છે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)